

DR. B. C. DAMSTEEGT

Momenten uit de geschiedenis van de spelling van de bastaardwoorden in Noord-Nederland.

Voor hen die zich bezig houden met het moeizame werk van spellingherziening en daardoor hun aandacht sterk gericht houden op heden en toekomst van de spelling, en voor degenen die daarbij oordelend en veroordelend toezien, is het boeiend zich te verdiepen in het verleden. Het is vaak ook bemoedigend voor de eersten, verhelderend voor de laatsten. Men heeft zich immers vroeger dezelfde vragen gesteld en soms dezelfde antwoorden gevonden. De spellinghervormers van nu kunnen zich tegen het steeds terugkerende verwijt van onverantwoordelijke nieuwlichterij gesteund voelen door de wetenschap dat hun werk zijn wortels heeft in het verleden. Hierin lag voor mij de aanleiding enige markante momenten te belichten in de geschiedenis die tot de huidige toestand heeft geleid. Daarbij kan ik mij tot de noordnederlandse ontwikkeling bepalen zonder veel gevaar te lopen het beeld te vertekenen, omdat zeker wat de spelling van de bastaardwoorden aangaat, het Noorden meer initiatief heeft ontplooid dan het Zuiden.

In 1804 wijdde Siegenbeek in zijn *Verhandeling over de Nederduitsche spelling* een hoofdstuk van 15 bladzijden aan de spelling van woorden die uit andere talen ontleend zijn. Hij onderscheidt daarin twee hoofdsorten: 1. woorden van uitheemse oorsprong die „door veelvuldig en langdurig gebruik, als 't ware, het burgerregt verkregen hebben en voor Nederduitsche kunnen gelden” en 2. „de eigenlijk gezegde vreemde woorden, welke, als in onze taal niet zijnde ingelijfd, terstond hunnen uitheemschen oorsprong verdragen”. Daartussen zag hij een groep van woorden „waaromtrent het eenigermate onzeker is, of men dezelve, als der taal reeds werkelijk toegeëigend, dan als vreemde woorden te beschouwen hebbe”¹. Het is duidelijk dat vooral de laatste categorie onder ons begrip bastaardwoorden valt.

De eerste categorie, die der zeer oude ontleningen, moet in elk geval op Nederlandse wijze worden gespeld, niet alleen om het gemak, maar ook om „het besef, hoe wanvoegelijk het zijn zou, de taal, door een inmengsel van vreemde woordvormen en klankverbeeldingen, te ontsieren en tot een bont samenweefsel te maken”². De spelling wordt door de vernederlandsing „tot meerder

1. Matthys Siegenbeek, *Verhandeling over de Nederduitsche spelling*, Amsterdam 1804, blz. 250.

2. *A.w.* blz. 251.

eenparigheid gebracht". Spellingen als *canaal*, *punct*, *character*, *cingel*, *cancelier*, *triumph* veroordeelt Siegenbeek daarom. Het zijn alle woorden die later ook voor De Vries en Te Winkel geen probleem gevormd hebben.

Een factor in Siegenbeeks beoordeling is de vraag, of een bastaardwoord onmisbaar is, dan wel door een Nederduits woord vervangen kan worden. In het eerste geval accepteert hij een aangepaste spelling, bijv. *feniks*. Maar een woord als *filozooft*, hier gespeld op een wijze die volgens Siegenbeek toen meer en meer veld won, „behoorde billijkerwijze uit den schrijfstijl verbannen te worden; weshalve de beslissing over desselfs schrijfwijze van geen belang is”³. Het is een simplistische procedure, waarmee geen enkele moeilijkheid werkelijk overwonnen wordt. Toch moet erkend worden, dat dit geluid de leden van de huidige bastaardwoordencommissie wel enigszins vertrouwd is. Zij is bijv. van mening dat woorden als *camion* en *secundo* niet in de woordenlijst van de Nederlandse taal thuis horen en daarom niet voor vernederlandsing in aanmerking mogen komen.

Grote betekenis hecht Siegenbeek aan „het gebruik”, met een modernere term, uit de latere spellinggeschiedenis welhaast berucht, „de usus”. Het zou mij wat ver voeren te bespreken, wat Siegenbeek daaronder verstaat, maar in dit verband mogen we ons bedienen van zijn eigen omschrijving, waaruit de geest van zijn tijd onmiskenbaar spreekt. Het gebruik is „de duidelijk verklaarde wil van het grootste deel, of liever, enkelen uitgezonderd, van de gansche menigte der sprekenden en schrijvenden”⁴. Het is ongeraden en nutteloos dit gebruik te weerstreven. Daarom schrijft hij o.m. *ceder*, *ceel*, *cel*, *cement*, *cijfer*, *cirkel*, *citer*, *oceaan* met een *c*: „woorden alle, die, wel is waar, in onze taal niet kunnen gemist worden, doch in welke het algemeene gebruik nogtans (om welke redenen, valt moeilijk te bepalen) de uitheemsche *c* bewaard heeft”. Siegenbeek aanvaardt dus de bestaande toestand en doet geen poging om in een reden-loze stelselloosheid enige ordening te brengen. Wel wil hij *cilinder*, *cimbaal* en *cipres* met *i* in plaats van *y* schrijven, omdat „het gebruik de behouding van dit uitheemsche letterteken niet stellig gewild heeft”⁵. Dan durft hij blijkbaar wel het nieuwe voor het oude in de plaats te stellen. Had de Woordenlijstcommissie bijna anderhalve eeuw later dezelfde beslistheid getoond als er twee spelvormen in gebruik waren, dan zouden ons talrijke dubbele spellingen bespaard zijn gebleven.

Een van de omstreden beslissingen van de huidige bastaard-

3. *A.w.* blz. 254.

4. *A.w.* blz. 44.

5. *A.w.* blz. 255.

woordencommissie is het toelaten van de spelling *christen* naast *kristen*, dit op grond van de overweging dat we hier niet met tweërlei uitspraak van één woord te doen hebben, maar met een doublet, waarvan het laatst ontleende woord een opzettelijke aansluiting is bij de gebruikelijke uitspraak van de Griekse *chi*. Siegenbeek verkiest de spelling met *ch*, maar de motivering van zijn keuze is allerminst helder. Voor de *k* is wel iets te zeggen, in dit woord meer dan in *chaos*, dat in zijn tijd wel als *kaos* geschreven schijnt te zijn, want het algemene gebruik alweer „vordert” in dit laatste woord een *ch*. In *kristen* is de verwisseling van *ch* door *k* echter reeds zeer oud. Hier schijnt dus in de usus een argument te liggen voor omspelling, maar Siegenbeek ontkracht dit motief op wonderlijke wijze. „In de vroegste tijden”, zo zegt hij, „week men van de oorspronkelijke schrijfwijze dier woorden nog verder af, schrijvende *Kerst* voor *Christus*, ... *kersten* voor *christen*, *kerstenen* voor *doopen*, tot een *Christen maken*”. De onverwachte conclusie is nu, dat men „dus uit het gebruik der Ouden geen bewijs voor de verwisseling der *ch* in *k* in de gemelde woorden (kan) ontleenen, daar men ziet, dat zij zich omtrent dezelve eene zoo groote vrijheid veroorloofd hebben”. Een moderne spellinghervomer zou zich met dergelijke vrijheden heel gelukkig voelen.

Siegenbeek wijst er vervolgens op, dat men in de 17e eeuw „den eigenlijken vorm (hij bedoelt hier blijkbaar de klankvorm-D.) der voorschreven woorden... vrij algemeen hersteld” had en daarmee ook de spelling met *ch*, „hoe zeer sommigen zich ook toen, gelijk in latere tijden, aan de schrijfwijze met *k* hielden. Men kan echter niet zeggen, dat deze schrijfwijze het gebruik meer voor zich heeft dan die met *ch*, maar moet veeleer het tegendeel erkennen.” Wederom zien we het gebruik hier gepersonifieerd als een soort van eigenzinnig werkende macht voor of tegen een bepaalde spelvorm. Het betoog ten gunste van de *ch* wordt dan vervolgd met een beroep op het onveranderlijke karakter van de eigennaam en voltooid met het argument „dat onze groote Wagenaar, wien wij in twijfelachtige gevallen het regt van beslissing hebben toegekend, ons (in de *ch*-spelling) is voorgegaan”⁶.

Het zou zeker belangwekkend zijn Siegenbeek nog verder te volgen in zijn beschouwingen, maar ik volsta met de vermelding dat hij aan eigennamen niet wil raken, behoudens de vervanging van *ae* door *e*, ook in *Cesar*, door zijn grote voorbeeld Wagenaar al *Cezar* gespeld. De *oe* (gri. *oi*) kan eveneens door *e* vervangen worden: *Cresus*, *Phebus*, maar de vervanging van *ph* door *f* in eigennamen als *Phrygië*, *Phaëton* enz. heeft „meer bedenkelijk-

6. *A.w.* blz. 256/7.

heid". De gronden hiervoor zijn niet helder, vooral niet wanneer plotseling het gezonde beginsel naar voren gebracht wordt, dat men in namen „die als inlandsche en eigene beschouwd kunnen worden, en welker uitgang geene vreemde herkomst verradt" wel een *f* geschreven mag worden; zo in *Jozef* en *Filips*. Op dezelfde grond mogen *Jakob* en *Katrijn* met een *k*, evenals *Konstantijn*, *Konradijn* en zelfs *Konstantinopel*, maar *Corinthe*, *Colosse*, *Catharina* en *Jacobus* moeten hun *c* behouden. Waarom *Phrygië* en *Ephezen* met hun vernederlandsste uitgangen nu toch niet met een *f* geschreven mogen worden, is niet duidelijk⁷.

Als we het geheel van Siegenbeeks beschouwingen over de bastaardwoorden overzien, blijkt ons dat inconsequentie de meest kenmerkende trek is. We missen een doordachte grondslag, waarop een systeem ontwikkeld had kunnen worden. Toch had het voor de hand gelegen dat Siegenbeek althans had beproefd, of er niet een basis was te vinden in het beginsel „*Schrijf, zoo als gij spreekt*" dat hij in de eerste paragrafen van zijn boek bij herhaling met grote nadruk belijdt. In het hoofdstuk over de vreemde woorden ontbreekt een beroep op de uitspraak, behalve ter verdediging van de *z* in *Azië* e.d., terwijl behoudzucht remmend werkt op het eveneens beleden beginsel, dat woorden die in onze taal burgerrecht hebben verkregen, op Nederlandse wijze dienen te worden gespeld. Zonder veel verzet laat Siegenbeek zich door het gebruik nu eens in de ene, dan in de ander richting sturen.

In 1843, veertig jaar na Siegenbeeks verhandeling dus, verscheen bij Nayler in Amsterdam een curieus boekje van 150 bladzijden, getiteld „*Over de spelling van de Bastaardwoorden in 't Nederduitsch*". Bij inzage van het werkje blijkt dat de schrijver, die zich achter de initiaal M. verschool, een belezen man was: hij citeert Ten Kate, Huydecoper, het Taalkundig Magazijn van De Jager, had werk gelezen van Van Maerlant, Stoke en Van Velthem, kende Hooft en Vondel. Deze bescheiden auteur, die ik voorlopig met zijn pseudoniem zal blijven aanduiden, was de toen 23-jarige J. A. Alberdingk Thijm⁸.

M. richt zich met beslistheid tegen Siegenbeeks gebrek aan systeem. Men heeft aan de laatste grote verplichtingen voor de spelling van de Nederlandse woorden, zegt hij, maar zijn behandeling van de ontleningen is ten enenmale onvoldoende. „Menig

7. *A.w.* blz. 259 vlg. Op blz. 262 lezen we echter: „Men schrijve dan *Azie*, *Efeze*".

8. Zie Thijms verwijzing naar zijn boekje over de bastaardwoorden in zijn geschrift *De Nederduitsche spelling in haar beginsel, haar wegen, en eischen beschouwd*, Utrecht 1847, blz. 157. — Ik dank deze aanwijzing aan prof. Couvreur.

nauwgezet beoordelaar (wierp) het boek mismoedig (weg), wanneer hij den geleerden verzamelaar van opstellen voor maand- of dagbladen zich heden „de redaktie”, morgen „de redactie”, zag noemen, en niet kon nagaan, of het dagelijks meer dan eens voorkomend woord met des Heeren Siegenbeeks „karakter”, dan met zijn advocaat gelijk stond.”⁹ Een duidelijker parallel met de hedendaagse klachten over *produktie* naast *directie* zal moeilijk gevonden kunnen worden.

Anders dan Siegenbeek en ook dan diens bestrijder Bilderdijk zegt M. : „de vraag is niet : hoe heeft men het wel eens gedaan ? noch ook, hoe zullen wij het heden, en van nu af altoos doen ? – maar hoe BEHOORT het te wezen ? op dat, wanneer wij al ons-zelfen in het spellen van dit of dat woord gelijkblijven, wij in geene inkonsequentiën vervallen mogen, met betrekking tot de spelling van ándere woorden der taal ; gelijk bijv. zij doen, die *lagchen* en *eCHO* schrijven.”¹⁰ Dit is een opmerkelijk geluid : de schrijver verlangt consequentie in de spelling van de bastaardwoorden en wil daarvoor voorschriften die zo nodig los staan van oudere spellingen en los van het gebruik van zijn dagen. Het is een opvatting die met die van de huidige bastaardwoordencommissie vrijwel geheel overeen komt.

M.'s uitgangspunten zijn de regel van de uitspraak en die van de afkomst, die we ook bij het spellen van Nederlandse woorden volgen – de fonologie-avant-la-lettre wordt dus dadelijk ingeperkt door de etymologie – en bovendien een derde regel, die van de goede smaak, die ons verbiedt een woord „ook waar uitspraak en afkomst dit toe mochten laten, zoodanig te schrijven, dat het een al te zonderling voorkomen hebbe”¹¹. Immers als woorden er „al te onbeschaafd, al te ertsagtig uitzien” kunnen zij een averechts effect hebben op de lezer. Wie denkt hier niet aan de kritiek op *odeklonje* en *sjofeur* ?

Als we het boekje doorbladeren, zien we dat de resultaten van M.'s overwegingen soms een opmerkelijke overeenkomst vertonen met de conclusies van de bastaardwoordencommissie. De Franse *è*, bijv., gespeld als *ai* wil hij behouden, maar dat belet hem niet *komissionair*, *aktionair*, *diktionair* te schrijven. Wat de *ae* en de *oe* betreft wil hij de klok terug zetten : hij toont zich voorstander van de tekens *æ* en *œ*, ook in woorden als (ik schrijf nu voor het gemak maar *ae* en *oe*) : *praefatie*, *praelaat*, *hebraeer*, (naast *he-breeuwisch*), *daemon* ; *foebus*, *oekonomie*, *tragoedie*, *komoedie*.

9. *De spelling van de bastaardwoorden*, blz. 4.

10. *A.w.* blz. 8.

11. *A.w.* blz. 30.

Wel mag men woorden als *prezident, priefatie, tragedie, komedie* „uit het Fransch nemen” en ze dan met *e* schrijven.

Is dit voorstel voor *ae* en *oe* bepaald geen gelukkige greep te noemen, ten aanzien van de *c*, uitgesproken als *k* voelt M. zich allerminst gebonden door de traditie; ook voor wat wij tegenwoordig „hybridische spellingen” noemen schrikt hij niet terug. Hij stelt dus voor: *kaprice, konflikt, kongres, kodicil, kataloog, konsul, koplet (!), kakao, kategorie, koalitie, koncert, kravat, koertaadje (!)*, zelfs *kodex* en *kredo*, alles met een *k*, en nog tientallen meer, een 250 in totaal. Daaronder zijn er zeer vele waaraan wij niet meer zouden durven raken, nl. tal van eigennamen zoals *Kopernikus, Kalvijn, Kamillus, Korinna, Katilina*. Zonder bezwaar stelt M. *Katalonië, Kremona, Kapri, Kastellano* op één lijn met *Kuilenburg* en *Kalandsoog*. Bij deze 250 komen dan nog „de duizenden die men goed mocht vinden er nog bij te voegen”¹². Voor de *c* = *k* binnen het woord geldt hetzelfde: *publikatie, praktijk*.

Wanneer we nu, hoopvol gestemd door deze uiterst consequente toepassing van een gezond principe, gaan bezien wat M. wil doen met de *c*, uitgesproken als *s*, worden we bitter teleurgesteld. Hij wil die *c* behouden op een heel enkele uitzondering na en schrijft dus *cylinder, celibatair, cykloop, censor*, en natuurlijk weer consequent ook *citroen, cirkel, cent, cijfer* enz. De motivering is eveneens teleurstellend omdat ze zo volslagen onhoudbaar, zelfs onwettelijk is. We moeten de *c* = *s* behouden: „Ten eerste om dat *seder*, en *sither*, en *sent*, en *sel*, wellicht niet verstaan zoude worden; ten tweede, om dat haar uitspraak naauwkeuriger door haar-zelve wordt afgebeeld; ten derde, en voornamelijk, om dat de *k* in haar gedaante een blijkbaar verwantschap met de *c* ver-toont, maar niet met de *s*, en er tusschen de *c* van *abdiceeren* bijv. en de *k* van *abdikatie* verband bestaat, maar men in *abdiseeren* vruchteloos naar overblijfsels van het *abdicare* der Latijnen zou omzien.”¹³ Het eerste argument doet denken aan een uitlating van de publicist Ernst van Altena die in een kritiek op de voorstellen van de bastaardwoordencommissie schreef dat hij woorden als *resen* en *trenen* niet eens begreep, maar er niettemin dadelijk de Engelse spelling tussen haakjes achter zette. Het geheimzinnige verband tussen de lettervorm en de klank moeten we maar laten voor wat het is, evenals de beweringen over de uiterlijke overeenkomst tussen de *c* en de *k* en het gebrek aan overeenkomst tussen de *c* en de *s*.

12. *A.w.* blz. 47 vlg.

13. *A.w.* blz. 43.

Met de *oe* is *M.* wat nuchterder : als we *troep, toer, troebel* „verstaan” – achter dit woord moet toch weer het wanbegrip schuilen dat de vernederlandste spelling het begrijpen zou bemoeilijken –, moeten we ook *soeverein* en *goeverneur* schrijven ; „de eerste lettergrepen van *goeverneur* en *gouwenaar* luiden immers verschillend” voegt hij eraan toe¹⁴. De Vries en Te Winkel zullen later in deze beide woorden nog voor de *ou* opteren : „zelfs onze *oe* schijnt te lang en te zwaar voor de Fransche *ou*, in *gouvernement* en *souverein*.”¹⁵ De heren waren blijkbaar scherpe luisteraars !

De *qu* die als *kw* wordt uitgesproken wil *M.* niet veranderen, maar de Franse *qu* moet *k* worden, o.a. in *ekipaadje, rekest, koket*, en ook in *karantaine*¹⁶.

Bemoedigend in het licht van de jongste voorstellen is de behandeling van de intervocalische *z*, geschreven als *s*. *M.* stelt voor *filozooſ, analyse, genezis, krizis, basis, apotheoze, idealizeren*. Maar *konversie* en *konversatie* met een *s*, want daarin hoort men een *s*, „in spijt van menigen verhoogduitschten Hollander, die de *s* en de *z*, de *f* en de *v*, niet te onderscheiden weet”¹⁷.

Ten slotte vermeld ik nog dat *M.* de *x* en de *cc = ks* wil behouden op grond van de gewoonte, een merkwaardig argument voor iemand die in zijn polemieſ met Siegenbeek aan het gebruik „waar men zulk een blinde afgodendienst aan bewijſt” generlei gezag toekent. Maar „niemant zal *ksenokrates* schrijven, noch *sukses* verstaan” en daarom moeten we *Xenokrates, succes* en ook *orthodox, reflexie* en *extaze* schrijven¹⁸.

Concluderend kunnen we zeggen, dat ook *M.*, Alberdingk Thijm, ons nog een mengeling van zakelijke en onzakelijke redenering voorzet, echter met een aanmerkelijk overwicht van de eerste. Hem komt de verdienſte toe, dat hij zich inderdaad onbevooroordeeld een indruk tracht te vormen van het gewenste of ongewenste van een bepaalde spelling en dat hij niet terug schrikt voor tamelijk krasse wijzigingen, als zijn betoog daartoe leidt. Zijn conclusies zijn voor ons soms onaanvaardbaar, en terecht, dunkt mij, noemen we hem inconsequent als hij het voor intervocalische *s*, uitgesproken als *z*, gevolgde beginsel niet laat gelden voor *cc* en *x*. Consequent echter was hij in die zin, dat een eenmaal aanvaarde omſpelling ook op alle betrokken woorden werd toegepast. In menig

14. *A.w.* blz. 120.

15. L. A. te Winkel, *De grondbeginselen der Nederlandsche spelling*⁵, 's-Gravenhage 1884, blz. 186.

16. *De spelling der bastaardwoorden*, blz. 123.

17. *A.w.* blz. 125.

18. *A.w.* blz. 30 en 133.

opzicht kan de huidige bastaardwoordencommissie in Alberdingk Thijm een vroege geestverwant zien. Het kon slechter!

Thijm stond trouwens niet alleen. In 1866 heeft Jacob van Lennep gepleit voor *sijfer* en *sijferaar*, voor *makaronie*, *kommissie*, *akademie*, zelfs voor *sjokolaad* en *sjerri*¹⁹. Het waren maar losse woorden en Van Lennep heeft bij mijn weten de zaak niet verder doorgedacht. Niettemin zijn zijn uitlatingen een aanwijzing voor een zekere tendentie tot vernederlandsing, althans van ingeburgerde woorden.

Het is jammer, dat Te Winkel, die het ontwerp heeft gemaakt voor de spelling waaraan zijn naam met die van M. de Vries onverbrekkelijk verbonden is, voor deze tendentie niet wat meer waardering heeft gehad. De eerbied voor de etymologie, begrijpelijk in de geest van de taalwetenschap van die dagen, maakte De Vries en Te Winkel tot overtuigde voorstanders van wat zij „de oude richting” noemden, die Van Siegenbeek nl., maar met een grotere consequentie dan deze in de handhaving van de oorspronkelijke spellingen. De maatstaf die zij aanlegden bij de beoordeling of een woord voldoende vernederlandsd was om de spelling aan te passen, was streng. *Artikel*, *titel*, *citer* (wel zonder *h*) waren vreemd, want in Nederlandse vorm zouden ze *artijkel*, *tijtel*, *cijter* geworden zijn. *Cijfer* kon niet als Nederlands beschouwd worden, omdat de *f* geen *v* was geworden en de uitgang *-fer* wel achter een korte vocaal voorkomt, maar niet achter een diftong. In *publiek*, *orkaan*, *convocatie* is de klemtoon het kenmerk van het vreemde²⁰. Men kan dit alles geredelijk erkennen zonder nog de conclusie te onderschrijven, dat aan de spelling van deze woorden niet geraakt mag worden. De voordelen van de oude richting zijn volgens Te Winkel: 1. de bestaande spelling is gegeven; men hoeft geen spelling meer te maken; 2. zij geeft de uitspraak juist weer, wat van *sjerri*, *sjokolaad*, *serzjant* e.d. niet gezegd kan worden; 3. zij blijft wijzen op de etymologie; 4. handhaving van de oude spellingen brengt geen uitzonderingen in de wereld; de bestaande uitzonderingen zijn een gevolg van „het Gebruik”²¹.

Te Winkel voelt er daarom niets voor om „een aantal ingewikkelde spelregels te ontwerpen voor de omspelling van bastaardwoorden. Het „schijnbare gemak” daarvan zou blijken een last te zijn. „De minkundigen, die zich bijna niet bedienen van vreemde

19. *Verslagen en mededelingen der Kon. Akademie van Wetenschappen*, afd. Letterkunde, dl. IX (1865), blz. 165, 166, 169.

20. Te Winkel, *Grondbeginselen* (zie noot 15), blz. 182.

21. *A.w.* blz. 186.

woorden, welke spelling niet geheel inheemsch is geworden, zijn er niet mede gebaat; terwijl zij, die het meest van vreemde woorden gebruik maken en veelal de oorspronkelijke spelling kennen, nu noodeloos bezwaard worden met het aanleeren van regels ter bepaling, hoe en in welke gevallen de vreemde spelling moet gewijzigd worden”²².

Ook al kan men het betreuren dat De Vries en Te Winkel niet voortgebouwd hebben op de denkbeelden van Alberdingk Thijm, men moet erkennen dat zij strakke lijnen hebben getrokken. In een tijd waarin het aantal „minkundigen, die zich bijna niet bedienen van vreemde woorden” veel groter was dan thans, bestonden waarschijnlijk ook minder onderwijskundige bezwaren tegen hun inzichten.

Voor Kollewijn en de zijnen was vereenvoudiging van de spelling van de bastaardwoorden niet het belangrijkste deel van de spellingstrijd. Hun regels waren uitermate eenvoudig; zij vormen tezamen regel 7 van de 9 regels van de Vereenvoudigde. Ik vat ze slechts kort samen:

in open lettergrepen in bastaardwoorden altijd *i*, maar aan het eind *ie*; *-isch(e)* wordt *-ies(e)*;
c, uitgesproken als *k*, wordt *k*; *ph* wordt *f*; *rh* wordt *r*;
ae wordt *ee*.

Verder worden enkele algemeen gebruikelijke bastaardwoorden geheel vernederlandst, bijv. *boeket*, *faljiet*, *koket*, *toost*, *trem*. Er ontbreekt veel: de *c = s* werd niet aangeroerd, van de *qu* en *x* wordt niet gerept. Maar de vereenvoudigers vonden de wijzigingen in de spelling van Nederlandse woorden belangrijker en terecht. Begrijpelijk is daarom de voorzichtigheid van de commissie die in 1933 de kwestie van de bastaardwoorden nog eens heeft gezien. Het voordeel van een minder conservatieve houding weegt, zeggen zij: „niet op tegen het gevaar dat personen, die het met ons streven eens zijn, worden afgeschrikt door het uiterlijk dat wij aan de vreemdelingen in onze taal geven”²³. Niettemin zijn vele volgelingen van Kollewijn in de jaren tussen de beide wereldoorlogen op eigen gelegenheid wel verder gegaan dan de 7e regel aangaf.

De ontwikkeling van de spelling van de bastaardwoorden in de richting van de vernederlandsing werd echter afgesneden door de verschijning van de Woordenlijst van 1954. Niet zozeer door de Woordenlijst zelf, die veeleer het strakke systeem van De Vries

22. *A.w.* blz. 191.

23. J. A. Daman, *Vijftig jaren van strijd 1891-1941*, Purmerend z.j., blz. 14. De regels staan afgedrukt op blz. 88/9.

en Te Winkel door de toelating van facultatieve vormen openbrak, maar door de ministeriële voorschriften voor het onderwijs ten gunste van de voorkeurspelling. Had het onderwijs de geboden vrijheid aangedurfd en aangekund, dan zou dat zeker in een geleidelijke en waarschijnlijk vrij snelle ontwikkeling tot een triomf van de progressieve vormen hebben geleid. We weten allen hoe de grilligheid van de voorkeuren er de oorzaak van is geworden, dat de voorgeschreven schoolspelling al spoedig onhanteerbaar bleek. Doordat de nieuwe woordenlijst een veel groter gezag kreeg dan die van De Vries en Te Winkel nog bezat, verstarde de spelling in een toestand die niet meer dan een overgangsfaze had moeten zijn.

Het werk van de beide bastaardwoordencommissies, die van 1956 en de huidige, kan men zien als een voortzetting van het begin dat Thijm heeft gemaakt, als de voltooiing van het werk van Kollewijn. Meer nog dan de eerste commissie heeft de laatste dank zij haar opdracht kunnen streven naar consequentie, ze heeft regels ontworpen, getracht het aantal uitzonderingen zoveel mogelijk te beperken. De fonologie, als wetenschap aan Kollewijn nog onbekend, toen hij zijn spelling ontwierp, vormde de basis voor een werk dat bij uitstek praktisch moet heten. De leerbaarheid van de spelling was bij alle beslissingen een factor van betekenis.

Het Rapport – waarop enkele zinsneden van Thijm²⁴ ten volle van toepassing zijn : „De titel... moet, op zich-zelf, den Lezer reeds een waarborg zijn, dat er geen lauweren met de uitgaaf beoogd worden”, maar „zoo men meende dat er daarom minder tijd en studie aan dit boek was besteed, dat het met minder zorg, in hoofdzaak en bijzonderheden, werd behandeld, dewijl de roemzucht geen deel had aan de vervaardiging, zou men de welmeenende pogingen des Schrijvers miskennen” – het Rapport is geen produkt van volslagen nieuwe denkbeelden. Het is veeleer de voorlopige afsluiting van een ontwikkeling die in Noord-Nederland al meer dan een eeuw geleden is begonnen. Dit te tonen was het doel van deze voordracht.

24. *De spelling der bastaardwoorden*, blz. III.